

Research Paper

Qualitative analysis of factors affecting the development of nomadic tourism (Case study: Shabsavan nomads)

Vali nemati^{*1}, Mahmood Ziaee², Abolhassan faghihi³, Asghar Tahmasebi⁴

¹ PhD Student in Tourism, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University

² Professor, Department of Tourism Management, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University

³ Professor, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University

⁴ Assistant Professor, Department of Human Geography, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University

10.22080/JTPD.2022.21910.3578

Received:

July 7, 2021

Accepted:

October 30, 2021

Available online:

February 17, 2022

Keywords:

nomadic livelihood,
nomadic tourism,
Shabsavan nomads,
qualitative analysis.

Abstract

Nomadic livelihoods are fraught with serious challenges today. Wrong policies regarding the nomadic community have caused the number of nomadic populations to decrease compared to the past and the nomads are being pushed towards monogamy. Meanwhile, the nomadic community of Iran has high potentials to attract tourists, the income of which can be considered as a complementary livelihood option for nomads. The use of tourism capabilities requires policy-making and knowledge of the factors affecting the development of nomadic tourism. Accordingly, the purpose of this study is to identify the factors affecting the development of nomadic tourism as a complement to nomadic livelihood. This research is a qualitative research and has been done using the content analysis of semi-structured interviews with experts. Thematic analysis was used to extract the hidden concepts related to the factors affecting nomadic tourism and were classified into two categories of positive and negative factors. Positive factors that have a positive impact on the development of nomadic tourism include: social capital, government activism, environmental power, cultural and symbolic capital, economic power, facilities and infrastructure, and empowerment of nomadic society. Negative factors in the development of nomadic tourism also included cultural barriers, social barriers, environmental barriers, cognitive-knowledge barriers, and inattention to nomads.

*Corresponding Author: Vali nemati

Address: PhD Student in Tourism, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University

Email: Nemati_v@yahoo.com

Tel: 09143586831

Extended abstract

1. Introduction

Nomadic lifestyle is part of our country's cultural heritage and nomadic society has always played a key role in Iranian history. But today, changes due to political, economic, socio-cultural and climatic trends have created tensions in nomadic livelihoods and led them to settle down and leave the nomadic way (Jomepour, 2017). One of the ways to strengthen and stabilize this system is to diversify the nomadic livelihood model and move from a single product livelihood model, which is possible through the development of nomadic tourism. Therefore, there is a need to change development perspectives in nomadic areas based on the use of natural and cultural capabilities and attractions to overcome economic problems and diversify livelihood options (Ziaee et al, 2017). Therefore, the development of nomadic tourism will lead to the sustainability of livelihoods in these communities by providing complementary living options.

Although nomadic tourism has many economic and social benefits, it can affect the culture, lifestyle and sense of identity of these communities (Tillotson, 2013). Iran, with its diverse climate and cultural, natural and climatic attractions, as well as the development of local customs, has the ability to identify and evaluate the position of tourism and identify the strengths and weaknesses of nomadic tourism development, opportunities from the heart of threats (Papoli Yazdi, 2008).

2. Research methodology

The method of the present study was qualitative, and thematic analysis of semi-structured interviews resulting from

interviews with experts was used to find hidden concepts and Atlas ti software was used to codify the interviews. Also in this study, purposeful judgment method has been used for sampling. At the beginning of the interview with the experts, the purpose of the research was mentioned and then the general questions that were considered as the main questions were raised and due to its semi-structured nature, other questions to clarify the questions by the experts to clarify The concepts were designed and finally the interviewees were asked to add if something else was left unsaid. The criteria for being an expert were: knowledge of the subject and having research related to the subject of research, having activities related to nomadic tourism as a tour guide and guide, as well as university professors in the fields of geography and business management who are members of nomadic community and tourism related research they also had. Nineteen members of the Nomadic Affairs Organization, the General Directorate of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, university professors related to the research topic, and two active tour guides in the field of nomadic tourism were selected as experts for the research. Sampling was done in a purposeful judgmental manner and the interviews continued until the research reached theoretical saturation and no new cases were found in the interviews.

3. Discussion

By examining the answers of the interviewees, the effective factors in the process of nomadic tourism development can be divided into positive and negative factors. Negative factors include a set of factors that disrupt the development

process of nomadic tourism and will expose the development process to serious crises in various ways. Also, positive factors are a set of factors that will have a positive impact on the development of nomadic tourism as a driving factor.

4. Negative factors

Negative factors were divided into five categories: cultural, social, environmental, cognitive-ignorant. Nomadic youth are no longer interested in this type of life and have turned to cohabitation, and people who continue the nomadic way are often from the older strata of nomadic society. Tourism also changes the way of life makes the nomadic lifestyle less attractive to tourists. Lack of government support or weakness in the implementation of government support programs has led nomads to distrust government support programs.

From a cognitive point of view, tourists' lack of knowledge about the norms and

sensitivities of nomadic livelihoods causes tensions between nomadic tourists and in some cases leads to physical conflicts. This has been done by the government to prevent the nomads from taking advantage of this attractive feature. From a cultural point of view, with the disappearance of the nomadic political system, the cohesion of the nomads has decreased compared to the past and they have less cooperation with each other. This incoherence and cooperation in the field of tourism has also caused serious obstacles to the development of tourism programs in these areas.

From an environmental point of view, changing the use of rangelands and turning them into agricultural land has limited rangelands and destroyed natural landscapes. Also, off-road driving and garbage left in nature cause damage to nomadic pastures and livestock, and in some cases, eating plastic abandoned in nature causes the loss of nomadic livestock.

علمی پژوهشی

تحلیل کیفی عوامل موثر بر پایداری معیشتی و توسعه‌ی گردشگری در مناطق عشایری (مورد مطالعه: عشایر شاهسون)

ولی نعمتی*^۱، محمود ضیائی^۲، ابوالحسن فقیهی^۳، اصغر طهماسبی^۴

^۱ دانشجوی دکتری گردشگری دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی

^۲ استاد گروه مدیریت جهانگردی، دانشکده دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی

^۳ استاد دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی

^۴ استادیار گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی

10.22080/JTPD.2022.21910.3578

چکیده

معیشت عشایری امروزه با چالش‌های جدی همراه شده است. سیاست‌گذاری‌های غلط در رابطه با جامعه‌ی عشایری، باعث شده است تا تعداد جمعیت عشایر کوچک‌تر نسبت به گذشته، کمتر شده و عشایر به یکجانشینی سوق داده می‌شوند. این در حالی است که جامعه‌ی عشایری ایران از پتانسیل‌های بالایی برای جذب گردشگر برخوردار است که عواید حاصله از آن می‌تواند به عنوان یک گزینه‌ی معیشتی مکمل برای عشایر مطرح باشد. استفاده از قابلیت‌های گردشگری، نیازمند سیاست‌گذاری و شناخت عوامل تاثیرگذار بر توسعه‌ی گردشگری عشایری است. بر این اساس، هدف این پژوهش شناسایی عوامل تاثیرگذار بر توسعه‌ی گردشگری عشایری به عنوان مکمل معیشت عشایری است. این تحقیق از نوع پژوهش‌های کیفی بوده و با استفاده از تحلیل محتوای مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خبرگان انجام یافته است. از تحلیل تماتیک برای استخراج مفاهیم پنهان مرتبط با عوامل تاثیرگذار بر گردشگری عشایری استفاده و در قالب دو دسته عوامل ایجابی و سلبی طبقه‌بندی شدند. به طور مثال، اگر جامعه‌ی عشایری به مدارای اجتماعی داشته باشند و برخورد خوب با گردشگران در محیط‌های عمومی و اجتماعی با پذیرش تفاوت‌های هر شخص ممکن گردد، تاثیرات مثبتی را در توسعه‌ی گردشگری عشایری خواهد داشت. از طرفی به دلایلی مانند وجود جذابیت‌های زندگی شهری، جوانان عشایری دیگر به این نوع زندگی علاقمند نبوده و به یکجانشینی روی آورده‌اند و افرادی که شیوه‌ی کوچ نشینی را ادامه می‌دهند اغلب از اقشار مسن جامعه-ی عشایری بوده، از این رو چنین عواملی، مانع توسعه‌ی گردشگری در مناطق عشایری می‌شوند. در نهایت عوامل موثر در پژوهش در قالب مفاهیم کلان طبقه‌بندی شد که شامل: سرمایه‌ی اجتماعی، کنشگری دولت، توان محیطی، سرمایه‌ی فرهنگی و نمادین، توان اقتصادی، امکانات و زیرساخت‌ها و توانمندسازی جامعه‌ی عشایری است. همچنین عوامل سلبی توسعه‌ی گردشگری عشایری شامل

تاریخ دریافت:

۱۶ تیر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۸ آبان ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۲۸ بهمن ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

معیشت عشایری، گردشگری عشایری، عشایر شاهسون، تحلیل کیفی.

* نویسنده مسئول: ولی نعمتی

آدرس: دانشکده مدیریت و حسابداری، گروه مدیریت جهانگردی ایمیل: Nemati_v@yahoo.com

تلفن: ۰۹۱۴۳۵۸۶۸۳۱

موانع فرهنگی، موانع اجتماعی، موانع زیست محیطی، موانع شناختی - دانشی و بی‌توجهی به عشایر بود.

۱ مقدمه

ارتقای معیشت جوامع محلی از جمله عشایری با استفاده از یک پدیده‌ی نوظهور و جدیدی مانند گردشگری، در نوع خود موضوع جالبی بوده و از دو منظر قابل تامل است. از یک طرف، جامعه‌ی عشایری از لحاظ فرهنگی از فرصت‌های بسیار زیادی در زمینه‌ی توسعه‌ی گردشگری داراست و از طرف دیگر توسعه‌ی گردشگری، معیشت در حال نابودی این جامعه را رونق دوباره خواهد بخشید و به عاملی پویا و موثر در کنترل چشم‌اندازهای مناطق عشایری و نیز احیای شیوه‌ی معیشت عشایری منجر خواهد شد. از گذشته‌های دور یکی از سبک‌های زندگی ایرانی که به واسطه‌ی همپوشانی عرصه‌های طبیعی و فرهنگی از جذابیت خاصی برخوردار بوده، شیوه‌ی زندگی عشایری است. این جامعه، بخشی از میراث فرهنگی کشور ایران بوده و همیشه نقش اساسی در تاریخ ایران داشته است. اما امروزه، تغییرات ناشی از روندهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و اقلیمی باعث ایجاد تنش در معیشت عشایری شده و آنها را به سمت یکجانشینی و ترک شیوه‌ی کوچ نشینی سوق داده است (Jomepour, 2017). جامعه‌ی عشایری به عنوان یک سیستم اقتصادی - اجتماعی مانند هر سیستم اقتصادی - اجتماعی دیگر به سمت بی‌نظمی و عدم تعادل گرایش دارد و این بی‌نظمی خود را در تضعیف و زوال الگوی معیشت عشایر نشان داده است. عمده‌ترین دلیل این ناپایداری شرایط بد اقتصادی و رفاه جامعه‌ی عشایر بوده و این تنش‌ها به مهاجرت بی‌رویه‌ی عشایر به سمت شهرها منجر شده است. و به حاشیه رفتن جامعه‌ی عشایری به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی شده است که بررسی آمارهای جمعیتی عشایر کوچنده نیز موید این روند کاهشی است (Ziaee et al, 2017). ناپایداری معیشت عشایری

لزوم توجه به جامعه‌ی عشایری و ارائه‌ی الگوی سازماندهی مناسب برای معیشت عشایر را ایجاب می‌کند (Hosainzadeh et al, 2011). حال سوال این است که چگونه می‌توان سلامت و پویایی را به این سیستم ناپایدار برگرداند؟ یکی از راهکارها برای تقویت و پایدار نمودن این سیستم، تنوع بخشی به الگوی معیشت عشایری و گذار از الگوی معیشت تک محصولی بوده که یکی از راه‌های این امر از طریق توسعه‌ی گردشگری عشایری امکان‌پذیر است. مناطق سکونتی و کوچ عشایر همگی در مکان‌هایی قرار دارند که از جاذبه‌های اکوتوریستی برخوردار هستند. گردشگری عشایری به احیا و حفظ و حراست از چشم‌اندازهای فرهنگی جامعه کوچ‌رو که ناشی از باورها و اعتقادهای آنها است منجر می‌شود و از چشم‌اندازهای فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی جامعه عشایری که در برگیرنده‌ی آداب و رسوم، مسکن، موسیقی، بازی‌ها و رقص‌ها، غذاها، محیط طبیعی بکر، پوشاک، صنایع دستی، ادبیات، اقلیم، نوع معیشت، پوشش گیاهی، زندگی جانوری و ... است، صیانت می‌کند. از طرفی گردشگری پایدار عشایری به بهبود وضع معیشت و اقتصاد عشایر نیز کمک خواهد کرد و بازار مناسبی را برای عرضه‌ی محصولات دامی، صنایع دستی و دیگر محصولات عشایر فراهم خواهد آورد (جباری، ۱۳۹۶). بنابراین، لزوم تغییر دیدگاه‌های توسعه در مناطق عشایرنشین بر مبنای استفاده از قابلیت‌ها و جذابیت‌های طبیعی و فرهنگی برای غلبه بر مشکلات اقتصادی و متنوع‌سازی گزینه‌های معیشتی احساس می‌شود (Ziaee et al, 2017). بنابراین توسعه‌ی گردشگری عشایری به پایداری معیشت این جوامع با ارائه‌ی گزینه‌های معیشتی مکمل منجر خواهد شد.

استان اردبیل با توجه به وجود ایل شاهسون در این استان، یکی از استان‌های کشور است که از

گردشگری در مناطق عشایری به عنوان گزینه‌ی مکمل اقتصادی برای معیشت پایدار عشایر است. شناسایی این عوامل از یک طرف به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کمک خواهد کرد تا از گردشگری به عنوان گزینه‌ای برای پایداری نمودن معیشت عشایر استفاده نمایند و از طرف دیگر توسعه‌ی گردشگری عشایری به عنوان یک تجربه و محصول متفاوت برای گردشگران علاقمند، به توسعه‌ی گردشگری استان اردبیل و کشور کمک خواهد نمود.

۱/۱ مبانی نظری پژوهش

اصطلاح گردشگری از سفرهای ماجراجویانه اقوام مغولی نشئت گرفته است (Eka Mahadewi, 2019:360). اساس گردشگری عشایری بر پایه‌ی محیط زیست، فعالیت‌های روزمره‌ی معیشت عشایری و فرهنگ مختص جامعه‌ی عشایری است که زمینه‌ی تفریح و کسب تجربه‌ای متفاوت را برای گردشگران فراهم کرده و برای جامعه‌ی محلی موجب، کسب درآمد بیشتر، اشتغال‌زایی، آشنایی با فرهنگ‌های دیگر و ... می‌شود. این موارد نشان دهنده‌ی رابطه‌ی قوی بین گردشگری عشایری با توسعه‌ی پایدار است. توسعه‌ی پایدار گردشگری عشایری سبب احیای فرهنگ‌های محلی و سنتی، تشویق فعالیت‌های جمعی، افزایش درآمد، ایجاد منابع جدید درآمدی، حفظ محیط طبیعی، فرهنگی و اجتماعی مناطق عشایرنشین شده و از مهاجرت جمعیت عشایری به مناطق دیگر جلوگیری خواهد کرد (اکبریان رونیزی، ۱۳۹۵). جامعه‌ی محلی جزء مهمی از مقصد بوده و نقش آنها در توسعه‌ی یک مقصد نمی‌تواند نادیده گرفته شود. فعالیت‌های مختلف مانند آداب و رسوم، مراسم و جشنواره‌های فرهنگی می‌تواند به عنوان یک محصول گردشگری برای ترویج گردشگری در مقصد مورد استفاده قرار گیرد. فرهنگ‌های محلی، میراث و جشنواره‌های فرهنگی، محصول منحصر به فرد و جدیدی از دید گردشگری است، زیرا مقصدهای مختلف دارای انواع مختلف فرهنگ‌ها، میراث و جشنواره‌های فرهنگی هستند. بنابراین بسیار مهم است که در روند

ظرفیت‌های توسعه‌ی گردشگری عشایر برخوردار است. مناطق عشایری شاهسون یکی از مناطق بکر برای توسعه‌ی گردشگری عشایری است. ایل شاهسون یکی از ایلات معروف بوده که مقرر اصلی آنها پس از مهاجرت به ایران، منطقه آذربایجان بوده و هسته‌ی مرکزی این ایل هم در استان اردبیل است. بیلاق آنها عمدتاً در کوهپایه‌های سبلان و قوشه‌داغ در پیرامون شهرهای مشگین‌شهر، سراب و اهر واقع است (جباری، ۱۳۹۶: ۲۲). زندگی این عشایر با فعالیت‌های خاص خود و نیز موقعیت‌های ویژه آن باعث شده است این مناطق دارای پتانسیل‌های بسیار خوبی برای توسعه‌ی گردشگری برخوردار باشند و گردشگران عشایری در بازدید از این مناطق تجربه‌ای متفاوت کسب نمایند. این منطقه، دارای جذابیت‌های اکوتوریستی زیادی از قبیل؛ وجود چشمه‌های آب‌گرم، دره‌ها، چشمه‌سارها و چشم‌اندازهای مناسبی بوده و در فصل تابستان از آب و هوای مطبوعی برخوردار است. ترکیب جذابیت‌های محیطی با ویژگی‌ها و سرمایه‌ی فرهنگی جامعه‌ی عشایری از قبیل؛ فرهنگ مهمان‌نوازی، سبک زندگی و مظاهر فرهنگی زنان از یک طرف (Lee, & Hallak, 2020, Charron, & Rothstein, 2016, Quaglione et al, 2020) و توانمندی‌های اقتصادی معیشت عشایری مثل وجود محصولات ارگانیک و وفور گیاهان دارویی در مناطق عشایرنشین، امکان توسعه‌ی گردشگری عشایری و میزان جذابیت این نوع گردشگری در این منطقه را افزایش می‌دهد. علیرغم جذابیت‌های گردشگری این مناطق، گردشگری در این مناطق بدون هیچ گونه برنامه‌ریزی در جریان است. بر اساس مشاهدات نویسندگان در این مناطق، مواردی از رنجش‌ها بین جوامع میزبان و مهمان در نتیجه بدفهمی‌ها و سوتفاهمات فرهنگی اتفاق افتاده است که به رنجش جامعه عشایری منجر شده و جامعه‌ی عشایری از گردشگری نفعی نمی‌برد و از طرفی شواهدی از اثرات مخرب گردشگری در این مناطق نیز وجود دارد. بنابراین، تحقیق حاضر به دنبال شناسایی عوامل موثر بر اقتصاد معیشتی و توسعه‌ی

عشایری از نظر زمان، مکان (که طبق نظر بسیاری از محققان تحرک و جا به جایی عنصر مهمی در گردشگری عشایری است این موضوع به گردشگران اجازه می‌دهد از مکانی به مکان دیگر رفته و تجربیات جدیدی از زندگی افراد عشایری به دست آورند (Lindawati, Damayanti and Hermiranti) و بازدیدکنندگان بی‌نظیر و متفاوت از همدیگر است. ادعای مشابهی را می‌توان تقریباً در مورد انواع تجربه‌های گردشگری مطرح کرد، اما نکته اصلی این واقعیت برخلاف انواع دیگر گردشگری، موضوعات و جذابیت‌هایی (مخصوصاً فرهنگی) است که در زمینه‌ی گردشگری عشایری می‌تواند به صورت همزمان وجود داشته باشد (Ryan, Trauer, 2005). گردشگران عشایری، به دنبال تماس چهره به چهره با مردم بومی و محلی بوده و نیز کسانی را شامل می‌شود که به دنبال تجربه‌ی مستقیم فرهنگ میزبان و محیط زیست هستند. فرهنگ جامعه‌ی میزبان جاذبه‌ی اصلی این نوع گردشگری است. در بسیاری از مناطق از این نوع گردشگری به خاطر نقش آن در حفاظت از ساختار فرهنگی، منابع طبیعی و فرهنگی و تأثیرات مثبت اقتصادی آن استقبال شده است (Zhuang, 2017). گردشگری عشایری، نقش مهمی در کاهش نابرابری و بازخرید کالاهای اجتماعی ایفا می‌کند و چشم‌اندازهای زیبای طبیعی باید همراه با گردشگری در چنین مناطقی توسعه یابد. مناظر و مردمان متفاوت در این مناطق کاتالیزوری برای جذب گردشگران است (Verma & Murdia, 2017). جوامع عشایری توانایی ارائه‌ی تجربه‌های بسیار منحصر به فرد برای گردشگرانی که دنبال تجربه متفاوتی هستند را دارند. به طور مثال، در کشور مغولستان عشایر این منطقه با برگزاری جشنواره‌های ورزشی عشایری، زمینه‌ی جذب گردشگران به این منطقه را فراهم آورده‌اند (Wong, Mac, Xiong, 2020). جذب گردشگران چنین بازاری مطلوب است، زیرا گردشگران علاقمند، زمان و پول بیشتری را در این مناطق صرف می‌کنند و پتانسیل توسعه‌ی گردشگری با تعداد کم گردشگران

توسعه‌ی گردشگری جوامع میزبان را جهت دریافت حمایت آنها مورد لحاظ قرار دهیم (Dogra & Gupta, 2012).

اولین استفاده از اصطلاح "گردشگری قومی" به اسمیت (۱۹۷۷) تعلق دارد که آن را به عنوان نوعی از گردشگری تعریف می‌کند که عموماً از نظر آداب، معرف مردم بومی یک منطقه بوده و افراد آن جامعه اغلب دارای رفتارهای عجیب و غریب است (Yang & Wall, 2009). کشورهایی که جوامع عشایری دارند، از جذابیت‌های آنها جهت جذب گردشگران و کسب درآمد و مبادله‌ی ارز برای جوامع محلی استفاده می‌گردد. در عین حال، این نوع گردشگری به یک نیروی قدرتمند برای تقویت هویت گروه‌های قومی و عشیره‌ای تبدیل شده و فرصت‌های قابل ملاحظه‌ای برای نشان دادن فرهنگ جوامع محلی و احیای سنت‌ها، زبان‌ها و غرور فرهنگی ارائه می‌نماید (Dogra & Gupta, 2012). نواحی عشایری عموماً از سطوح درآمدی پائین، عدم اشتغال به فعالیت‌های مختلف اقتصادی به غیر دامپروری، توسعه‌ی کم زیرساخت‌ها، کاهش جمعیت به دلیل مهاجرت به شهرها، کاهش نیروی کار و عدم وجود سیاست توسعه‌ی اقتصادی مشخص رنج می‌برند، توسعه‌ی گردشگری در این مناطق می‌تواند به کاهش و از بین بردن مشکلات کمک کرده و زمینه‌ساز رشد اقتصادی، متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی این مناطق، ایجاد اشتغال و کسب درآمد، کاهش مهاجرت‌های خارجی و امکان جمعیت‌پذیری از طریق مهاجرت معکوس، بهبود زیرساخت‌ها و موارد دیگر شود. گردشگری بعنوان راهبردی برای توسعه‌ی نواحی عشایری تفکر نسبتاً جدیدی است که سیاست‌گذاران به اهمیت آن پی برده و از آن برای توسعه‌ی متوازن منطقه، ایجاد درآمد و اشتغال و ... با استفاده از جذب گردشگر، مخصوصاً گردشگران بین‌المللی استفاده می‌نمایند (Roknaldin Eftekhari et al, 2011).

مولفه‌ها و روابط گوناگونی زمینه‌ساز گردشگری عشایری است. در واقع، هر تجربه گردشگری

۲ روش تحقیق

روش پژوهش حاضر کیفی بوده، و از تحلیل تماتیک مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته حاصل از مصاحبه با خبرگان برای یافتن مفاهیم پنهان استفاده شده و برای کدگذاری مصاحبه‌ها از نرم افزار Atlas ti استفاده گردید. همچنین در این پژوهش، برای نمونه‌گیری از روش هدفمند قضاوتی استفاده شده است. در ابتدای مصاحبه با خبرگان، هدف از انجام تحقیق ذکر گردید و سپس سوالات کلی که به عنوان سوالات اصلی در نظر گرفته شده بود مطرح و با توجه به ماهیت نیمه ساختار یافته آن، سوالات دیگری نیز با توجه به پاسخ سوالات توسط خبرگان، برای روشن‌تر شدن مفاهیم طرح شده و در نهایت از مصاحبه شونده‌گان خواسته شد که چنانچه مطلبی دیگری ناگفته مانده، اضافه نمایند. معیار خبره بودن عبارت بود از: آگاهی از موضوع مورد مطالعه و داشتن تحقیقات مرتبط با موضوع تحقیق، داشتن فعالیت مرتبط با گردشگری عشایری به عنوان تورگردان و راهنما و همچنین استادان دانشگاه در رشته‌های جغرافیا و مدیریت بازرگانی که عضو جامعه‌ی عشایری بوده و تحقیقات مرتبط با گردشگری هم داشتند. تعداد ۱۹ نفر از سازمان امور عشایر، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، استادان دانشگاه مرتبط با موضوع پژوهش و نیز دو نفر تورگردان فعال در زمینه‌ی گردشگری عشایری بعنوان خبرگان موضوع پژوهش، برای مصاحبه انتخاب شدند. نمونه‌گیری به روش هدفمند قضاوتی انجام شده و مصاحبه‌ها تا جایی ادامه پیدا کرد که تحقیق به اشباع نظری برسد و موارد جدیدی در مصاحبه‌ها یافت نشد. اطلاعات مربوط به ویژگی‌های جمعیت شناختی خبرگان مصاحبه شونده، در جدول شماره ۱ آورده شده است.

در مقابل منافع اقتصادی بیشتر را دارند (Tillotson, 2013). جامعه‌ی عشایری با استفاده از عوامل و منابعی که در سطوح بالادست یا موازی معیشت عشایری وجود دارد، می‌تواند با بعضی از مشکلات خود مقابله کند، یکی از این فرصت‌ها، توجه به پتانسیل‌های این جامعه برای توسعه‌ی گردشگری است (Ziaee et al, 2017).

علیرغم اینکه گردشگری عشایری دارای منافع اقتصادی و اجتماعی زیادی است، می‌تواند بر فرهنگ جوامع، شیوه‌ی زندگی و حس هویت این جوامع تاثیر بگذارد. بنابراین، در بسیاری از مناطق، نگرانی‌ها در مورد نحوه‌ی استفاده از اقوام به عنوان جاذبه‌ی گردشگری و ایجاد تعادل بین اثرات مثبت و منفی توسعه‌ی گردشگری بر این جوامع در راستای حمایت از فرهنگ آنها در حال افزایش است (Tillotson, 2013). ایران با دارا بودن شرایط متنوع آب و هوای و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی و اقلیمی و همچنین گسترش آداب و رسوم محلی، این توانمندی را دارد تا با شناسایی و ارزیابی جایگاه گردشگری و شناسایی نقاط قوت و ضعف توسعه‌ی گردشگری عشایری، فرصت‌هایی را از دل تهدیدهای موجود فراهم آورد تا موجب توسعه‌ی گردشگری عشایری پایدار و بهره‌مند شدن نسل‌های امروز و آینده از معیشت پایدار و پتانسیل‌های موجود در ساختار اقتصادی و اقلیمی و اجتماعی مناطق عشایری گردد (Papoli Yazdi, 2014).

جدول ۱ اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه با خبرگان

مدرک	شغل	نسبت با جامعه عشایری	
		کارشناس	عضو جامعه عشایر غیر عضو
دکتری	کارشناسی	۸ نفر	۹ نفر
۱۷ نفر	۲ نفر	۱۱ نفر	۱۰ نفر
٪۸۹	٪۱۱	٪۴۲	٪۴۷
تعداد	درصد		

مرحله‌ی قبل است. این عمل معمولاً بر اساس الگوی پارادایمی انجام شده و به محقق کمک می‌کند تا فرایند نظریه پردازی را به سهولت انجام دهد. اساس ارتباط دهی در کدگذاری محوری بر بسط و گسترش یکی از مقوله‌ها قرار دارد. به عبارت دیگر، در این مرحله کدهایی که در مرحله‌ی قبل کشف و تعیین شده‌اند در دسته‌های مشابه قرار می‌گیرند (Altinay & Paraskevas, 2008).

(۳) کدگذاری انتخابی: کدگذاری انتخابی عبارت است از فرآیند انتخاب دسته بندی اصلی، مرتبط کردن نظام مند آن با دیگر دسته‌بندی‌ها، تأیید اعتبار این روابط، و تکمیل دسته بندی‌هایی که نیاز به اصلاح و توسعه‌ی بیشتری دارند. کدگذاری انتخابی بر اساس نتایج کدگذاری باز و کدگذاری محوری، مرحله‌ی اصلی نظریه پردازی است. به این ترتیب که مقوله محوری را به شکل نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه‌ی بیشتری نیاز دارند، اصلاح می‌کند. به عبارت دیگر، در این مرحله مقوله‌هایی که در کدگذاری محوری تعیین شده‌اند، در یک یا چند دسته اصلی قرار می‌گیرند (Dwyer et al, 2012).

همچنین پس از کدگذاری داده‌ها برای تعیین اهمیت هر یک از عوامل از نظر خبرگان در پیشبرد توسعه‌ی گردشگری عشایری، پرسشنامه‌ی طراحی شده و از نظر همان خبرگانی که در مصاحبه‌های تحقیق شرکت داشتند، اولویت بندی عوامل پیش برنده و بازدارنده صورت گرفت.

متن مصاحبه پس از انجام، پیاده سازی شده و برای تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت. برای شناسایی پیشران‌های تاثیرگذار بر گردشگری عشایری مصاحبه‌ها کدگذاری شده و مولفه‌ها استخراج شده و جهت تحلیل داده‌ها استفاده گردید. برای این منظور از کدگذاری سه مرحله‌ای که در روش‌های مختلف کیفی و نویسندگان مختلف اسم‌های مختلفی دارند، ولی مراحل آنها در مجموع شبیه یکدیگر است استفاده شد. این ۳ مرحله کدگذاری عبارت اند از (Danaee fard & Emami, 2008):

(۱) کدگذاری باز: بخشی از تحلیل که به نامگذاری و دسته بندی پدیده از طریق بررسی دقیق داده‌ها مربوط می‌شود. در این نوع کدگذاری مفاهیم درون مصاحبه‌ها و اسناد و مدارک بر اساس ارتباط با موضوعات مشابه طبقه‌بندی می‌شوند. نتیجه این مرحله، خلاصه کردن انبوه اطلاعات کسب شده از مصاحبه‌ها و اسناد به درون مفاهیم و دسته‌بندی‌های مختلف است (Saunders et al, 2019).

(۲) کدگذاری محوری: هدف از کدگذاری محوری ایجاد رابطه بین مقوله‌های تولید شده در

۳ یافته‌ها و بحث

پس از انجام مصاحبه، موارد اشاره شده توسط خبرگان تبدیل به متن شده و سپس کدگذاری انجام گرفت. کدگذاری به این صورت بود که، با مطالعه‌ی دقیق متون هریک از مصاحبه‌ها، به همهی نکات کلیدی که خبرگان اشاره می‌کردند عنوانی داده شد. ابتدا تعداد کدها زیاد بود، ولی پس از چندین دور بررسی و ادغام کدهای مشابه و از لحاظ مفهومی نزدیک به هم در نهایت تعداد ۴۳ کد باز مشخص گردید. در کدگذاری برای هر نکته‌ی کلیدی یک نشانگر به شرح زیر اختصاص یافت:

✓ P نشان دهنده‌ی نکته‌ی کلیدی

✓ ... A, B, C نشان دهنده‌ی نمونه مورد مطالعه یا همان مصاحبه شونده که برای امانت‌داری پاسخ‌ها به هر مصاحبه شونده یک حرفی اختصاص داده شده است.

✓ نشانگرهای عددی ۱ و ۲ و ۳ و ... نشان دهنده‌ی شماره‌ی نکته‌ی کلیدی مصاحبه شونده

✓ به عنوان نمونه (PC5) نشان دهنده‌ی نکته‌ی کلیدی پنجم در مصاحبه‌ی سوم است.

در جدول شماره‌ی ۲ کدهای باز و نمونه‌ای از نقل قول‌های مربوط به هریک از کدها، همراه با نشانگر مربوط آورده شده است:

جدول ۲ کدهای باز و نمونه محتوای کدها

مشخصه کد	نمونه‌ای از نقل قول	عنوان کد باز
PF17	وضعیت اقتصادی مملکت باید سروسامان پیدا کنه و لازمه‌اش هم ارتباط با دنیاست. باید به جامعه جهانی ملحق شد.	روابط تعمیر یافته
PB27	اگه بخوایم گردشگری عشایری را بین عشایر توسعه بدیم باید این اطمینان را به عشایر بدیم که وجود گردشگران باعث ایجاد مزاحمت برای شما نخواهد بود و دارای اثرات درآمدی مثبت برای عشایر هم هست.	اعتماد تعمیر یافته
PL35	باید آموزش لازم به عشایر داده بشه تا بتونن به تفکرات و رفتارهای مخالف با دیدگاه خود احترام بگذارند و بتونن با گردشگران ارتباط برقرار کنن. همچنین در رابطه با گردشگران هم همینطور.	تحمل و مدارای اجتماعی
PI14	امنیت گردشگران مهمه، گاهی عشایر با همدیگر سر مرتع، دام یا .... اختلاف دارن و در بعضی مواقع دیده شده که بصورت آگاهانه یا نا آگاهانه بخوان انتقام جویی و نا امنی ایجاد کنن.	امنیت
PQ18	تشکل‌های مردم نهاد باید تسهیل کننده باشه و عشایر را قانع کنن که دام کمتری به مراتع ببرن و با گردشگری مشکلات اقتصادی خود را حل کنن.	مشارکت نهادی
PD39	خانمها با لباسشون و آداب و رسومشون و فعالیتهاشون جاذبه اند و آفایون با فعالیتهای سنگین در طبیعت.	مظاهر فرهنگی زنان
PI5	جاذبه‌هایی که در الگوی زیست و معیشت عشایر وجود داره باید به شکل بسیار مطلوب و قابل توجهی به گردشگرانی که بیشتر شهرنشین هستن و هیچ اطلاعی از این شیوه زندگی ندارن، منتقل بشه.	جذابیت سبک زندگی
PJ1	زندگی عشایری، هویت و فرهنگشون و میراث عشایر میتونه با این روند از بین بره، که برای این امر عوامل درونی و بیرونی تاثیر گذار بوده و باید حفظ و احیا بشه.	حفظ سنن و مقابله با تحلیل سنت

مشخصه کد	نمونه‌ای از نقل قول	عنوان کد باز
PJ11	بهترین جایگاه چادر را به مهمان اختصاص میدن و بهترین و تمیزترین رخت خواب را برای مهمان پهن می‌کنن.	مهمان‌نوازی عشایر
PC35	حمایتهای مالی، سیاستها، سرمایه گذاری ها و ایجاد زیر ساختها میتونه گردشگری عشایری را توسعه بده	سیاست‌گذاری
PC9	باید آنچه که نسل گذشته داره رو ثبت و ضبط کنیم و اگه قابلیت استفاده و انتشار داره، باید اینکارو بکنیم.	مستندسازی
PO6	اگه سیاستهای حمایتی دولتی تغییر کنه، طبیعتا اینا زندگی بهتری خواهند داشت و برای حفظ معیشت عشایر باید اتفاق بیفته	حمایت دولتی
PG8	اگه بخوایم گردشگری عشایری را توسعه بدیم، باید جامعه محلی را درگیر کنیم و اگه اینکار صورت نگیره گردشگری را مانع زندگی خود خواهند دانست. بنابراین باید ابتدا فرهنگ سازی صورت بگیره.	فرهنگ‌سازی عشایر
PJ16	باید بازار را بشناسیم، بازاریابی را بلد باشیم تا بتونیم محصول مناسب و متمایز ارائه بدیم.	تبلیغات و بازاریابی
PJ9	زندگی عشایری با جذابیت‌های اکوتوریستی همراه با آن آداب و رسوم خودش برای گردشگران نسل جدید که دنبال این نوع گردشگری هستن یک جاذبه و منبع هست.	جذابیت‌های اکوتوریستی
PD15	در این جغرافیا توسعه گرما و خشکی، انسانها را به مناطق خوش آب و هوا و کوهستانی هدایت میکنه. گرم شدن کره زمین باعث میشه که گردشگران دقیقا زمانی که عشایر در ییلاق هستن به مناطق خوش آب و هوا برن.	جذابیت‌های اقلیمی
PA25	پارسال ۱۵۰ میلیون از قصاب گوشت و ۱۵۰ میلیون از سوپرمارکت عشایر وسایل خریدم، این یعنی گردشگری برای افراد مختلف منطقه نفع داشته باشه.	انتفاع اقتصادی و رضایت از آن
PB31	سازمان استاندارد اگه بتونه وارد این حوزه بشه و در اشلهای مختلف استاندارد تعیین کنه خیلی خوب خواهد شد.	برندسازی
PD23	کشورهایی مثل مغولستان، کشورهای آسیای صغیر خیلی روی گردشگری عشایری سرمایه گذاری کردن.	استفاده از تجربیات موفق دیگران
PB7	عشایر مهاجرت کرده پس از مدتی به منطقه برگشته و دارن به این شیوه معیشت ادامه میدن، هم بعنوان وسیله‌ای برای امرار معاش و هم وسیله‌ای برای تفنن و تفریح.	مهاجرت معکوس
PK14	غذاهای عشایر و کیفیت ارگانیک آنها همراه با محیط زندگی‌شان برای گردشگر جاذبه.	محصولات ارگانیک
PB19	پای آلمانی‌ها و اسپانیایی‌ها بخاطر گیاهان دارویی به منطقه باز شده و در قبال مبالغی به عشایر، گیاهان دارویی را جمع کرده و به کشور خودشون انتقال میدن.	وفور گیاهان دارویی
PO12	جاذبه ای که روش سرمایه گذاری میکنی باید حمایت بشه در غیر اینصورت گردشگری عشایری هم بخاطر از بین رفتن معیشت عشایری وجود نخواهد داشت.	رغبت سرمایه گذاری

مشخصه کد	نمونه‌ای از نقل قول	عنوان کد باز
PI15	به نظر من بهداشت تهدید دیگره. یعنی مثلاً گردشگران خارجی دوست دارند برند لبه چشمه صورت خود را بشورن. اما دوست ندارن برن پشت سنگ یا بته ادرار کنن. اونا دوست دارن یک توالت داشته باشن.	بهداشت و سلامت
PB3	عشایر به تکنولوژی دسترسی داره و با اینکار میتونه جذابیت‌ها رو به اشتراک بزاره	تکنولوژی
PC14	حمل و نقل و راه‌های توسعه یافته باعث دسترسی راحتتر به مناطق عشایر نشین، هم توسط عشایر و هم توسط گردشگران شده	حمل و نقل
PB11	جاده سیزی که قراره دور سبلان کشیده بشه، زیرساخت لازم برای توسعه گردشگری عشایری رو فراهم میکنه و باعث میشه عشایر بتونن وارد حوزه گردشگری بشن	زیرساخت گردشگری عشایری
PR21	چند سال پیش تونستم از انرژی خورشیدی رو در میان جامعه عشایری استفاده کنم. در توجیهش به گردشگر خارجی گفتم که برای تامین هیزم مجبور بودیم که درختان را قطع کنیم و با ورود گردشگر بیشتر هیزم بیشتر استفاده میشه.	انرژی‌های نو
PI22	باید با شاهسونها هماهنگ کنیم. عشایر باید دارای فرهنگ پذیرش میهمان باشن. این کار باید به نسل جوان که تحصیل کرده اند واگذار بشه. آموزش خیلی مهمه.	ارتقای قابلیت کنشگران محلی
PE17	در تمامی جنبه‌ها باید آموزش وجود داشته باشه. تازمانیکه عشایر و تولیدرها توجیه نشن. نمیشه در این زمینه موفق بود.	آموزش تولیدرها
PL5	فرزندان عشایر که تحصیل کرده و دنبال شغل می گردن میتونن وارد حوزه گردشگری شده و در این زمینه موفق باشن	تحصیلات کنشگران محلی
PJ19	افرادی از جامعه عشایر ممکنه باشن که تجربه دارن متخصص و کارشناس هستن و گردشگری را میشناسن میتونن پیشرو باشن.	کنشگری متخصصان عشایری
PO5	عشایر برای ادامه این شیوه معیشت نیازمند حمایت دولته. اما دولت میاد عشایر رو اسکان میده و گاهی با تعدیل میگن ساماندهی زیست بوم‌های عشایری و در عمل همون اسکان انفاق میفته و استراتژی حمایتی برای این امر ندارن.	عدم حمایت دولت
Pk5	عشایر بنا بر سیاست گذاری های موجود و سیاست گذاری های دهه های اخیر هم قبل از انقلاب و هم بعد از انقلاب بصورت خود خواسته و برنامه ریزی شده به سمت اسکان و یکجانشینی سوق داده میشن.	اسکان عشایر
PO7	خیلی جاها روستاهایی بوجود اومده و مراتع عشایر رو تصرف کرده و برای اینکه سر و صدای عشایر در نیاد. دولت هم سکوت کرده و چیزی نگفته.	تغییر کاربری مراتع
PH4	نگرشهای نوین به زندگی آنها رخنه کرده و دیگه از سنتهای گذشته خبری نیست.	شکاف ارزشی
PR18	گردشگران ایرانی ازم می پرسیدن پدر و مادرت ساعت چند میخوابن؟ گفتم ساعت ۸. طرف برگشت به دوستانش گفت که بچه ها ساعت ۱۰ برنامه رو اوکی کنید. خیلی بد بود.	ضعف فرهنگ گردشگری

مشخصه کد	نمونه‌ای از نقل قول	عنوان کد باز
PN3	الان پدر و مادرهایی هستند که حاضرند این شیوه زندگی را ادامه بدن و به قول خودشون بلد نیستند جور دیگه ای زندگی بکنن. اما وقتی که این ها از بین بروند یا سالمند بشن احتمالاً معدود فرزندانیشان باشن که کماکان حاضرند این سبک زندگی را ادامه بدن.	مسن بودن عشایر کوچنده
PO12	نسل جدید نمی خواد به این سبک زندگی ادامه بده. اینا میان به شهر و عشایر تعدادشون کمتر و کمتر میشه.	تغییر شیوه معیشت
PC25	بجای اینکه جامعه عشایری بر فرهنگ گردشگران تاثیر گذار باشه و فرهنگ خودش رو نمایش بده، می‌بینیم آنچه که فرهنگ خودش بوده رو فراموش میکنه و فرهنگ گردشگران رو می‌پذیره.	اثرات مخرب فرهنگی
PK23	عشایر در رابطه با دامداری شناخت زیادی داره، در رابطه با گیاهان و علوفه اطلاعات زیادی داره، اما گردشگری را بلد نیست. دانش بازاریابی نداره، دانش برنامه ریزی نداره	دانش ناکافی برنامه‌ریزی
PB27	اتفاقاتی مثل فروش محصولات نامرغوب و تقلبی موضوع گردشگری را تخریب میکنه و به شدت فروش محصولات عشایر را تحت تاثیر قرار میده.	عدم آگاهی از اثرات و پیامدهای گردشگری
PF5	آگه از منظر زیست محیطی نگاه کنیم، چون تعداد واحد دام در مرتع لحاظ نمیشه، مراتع با شدت هرچه تمامتر تخریب شده و با کوچکترین بارندگی شاهد بروز سیل در برخی میشه.	تخریب اکوسیستم طبیعی

است که معمولاً از مطالعات قبلی و متناسب با گویه‌هایی که در کدگذاری باز و محوری به دست آورده‌ایم استفاده می‌شود. در مطالعه‌ی حاضر کدهای تحقیق در دو دسته کد انتخابی عوامل ایجابی (پیش‌رانها) و عوامل سلبی به عنوان عوامل بازدارنده جای گرفتند. این اطلاعات در جدول شماره‌ی ۳ آورده شده است:

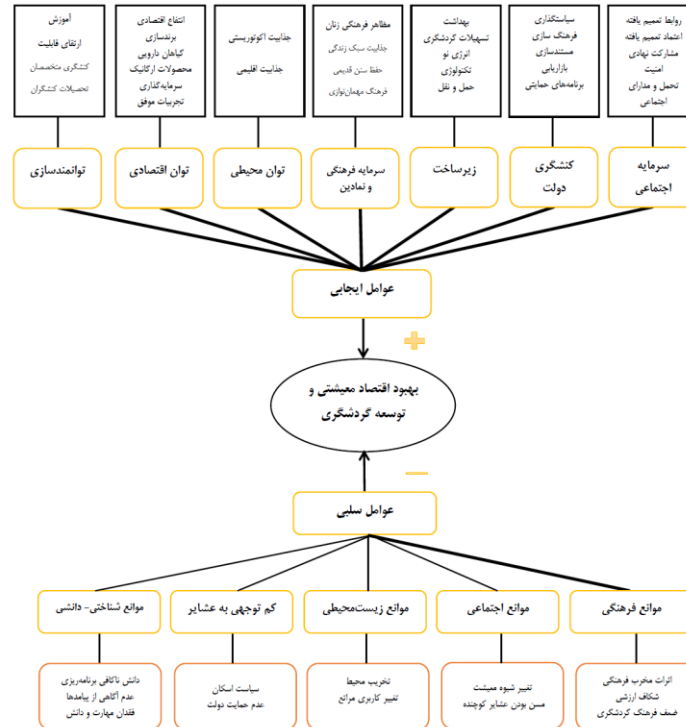
پس از کدگذاری باز کدگذاری محوری صورت گرفت. دلیل این کدگذاری هم تعداد زیاد گویه‌های کدگذاری شده در مرحله‌ی قبل بود که در این مرحله کدهای مشابه در طبقه‌های مشابه قرار گرفته و مجدداً کدگذاری شدند و تعداد کدها در مقایسه با مرحله‌ی قبل به تعداد زیادی کاهش پیدا کردند. پس از تعیین کدهای محوری، مرحله اصلی ساخت کدهای انتخابی

جدول ۳ کدهای محوری و کدهای باز

کدهای باز	کدهای محوری	کد انتخابی
۱-روابط تعمیم یافته، ۲- اعتماد تعمیم یافته، ۳-امنیت، ۴- مشارکت نهادی، ۵- تحمل و مدارای اجتماعی ۲	سرمایه اجتماعی	عوامل اجتماعی (بیش‌ارائه)
۱-سیاست‌گذاری، ۲- فرهنگ‌سازی، ۳- مستندسازی، ۴- تبلیغات و بازاریابی ۵-برنامه‌های حمایتی	کنشگری دولت	
۱-بهداشت و سلامت، ۲- تسهیلات گردشگری عشایری، ۳- حمل و نقل، ۴- تکنولوژی، ۵- انرژی نو	زیرساخت‌ها	
۱- مظاهر فرهنگی زنان، ۲- حفظ سنن و مقابله با تحلیل سنت، ۳- جذابیت سبک زندگی ۴- مهمان‌نوازی عشایر	سرمایه فرهنگی و نمادین	
۱-انتفاع اقتصادی و رضایت از آن، ۲- مهاجرت معکوس، ۳- وفور گیاهان دارویی، ۴- برندسازی محصولات عشایر، ۵- محصولات ارگانیک، ۶- رغبت سرمایه‌گذاری ۷- استفاده از تجربیات موفق	توان اقتصادی	
۱-جذابیت‌های اکوتوریستی، ۲- جذابیت‌های اقلیمی	توان محیطی	
۱-ارتقای قابلیت کنشگران محلی، ۲- تحصیلات کنشگران محلی، ۳- کنشگری متخصصان عشایری، ۴- آموزش عشایر و تولیدرها	توانمندسازی جامعه عشایری	
۱-شکاف ارزشی، ۲- ضعف فرهنگ گردشگری، ۳- اثرات مخرب فرهنگی، ۱- مسن بودن عشایر کوچنده، ۲- تغییر شیوه معیشت	موانع فرهنگی موانع اجتماعی	
۱-تخریب اکوسیستم طبیعی، ۲- تغییر کاربری مراتع	موانع زیست محیطی	
۱-سیاست اسکان، ۲- عدم حمایت دولت از عشایر	کم توجهی به عشایر	
۱- فقدان مهارت و دانش گردشگری، ۲- عدم آگاهی از پیامدهای گردشگری ۳- عدم دانش برنامه‌ریزی	موانع شناختی - دانشی	

بنابراین بر اساس تجزیه و تحلیل و کدگذاری مصاحبه‌های انجام یافته، مدل توسعه‌ی گردشگری عشایری در قالب نمودار شماره-۱ ارائه شده است.

1. Generalized Trust
2. Social Tolerance

نمودار ۱ عوامل موثر بر توسعه گردشگری عشایری (منبع: نگارندگان)

توسعه گردشگری عشایری می‌شوند، این محدودیت‌ها عبارتند از: موانع فرهنگی، موانع اجتماعی، موانع زیست محیطی، موانع شناختی - دانشی و کم توجهی به عشایر. پس از تعیین کدهای محوری برای اولویت بندی اهمیت هریک از عوامل در پیشبرد توسعه گردشگری عشایری، طراحی پرسشنامه صورت گرفت. نتایج حاصل از اولویت بندی کلیه عوامل در جدول ۳ و الویت بندی عوامل ایجابی و سلبی به تفکیک و ترتیب در جداول شماره ۴ و ۵ آورده شده است.

شرح مدل به این صورت است که در توسعه گردشگری عشایری یک سری عوامل نقش پیش‌برنده داشته و به توسعه گردشگری عشایری کمک خواهد نمود. عوامل دارای تاثیر مثبت بر توسعه گردشگری عشایری عبارتند از: سرمایه‌های اجتماعی، کنشگری دولت، توان محیطی، سرمایه‌های فرهنگی و نمادین، توان اقتصادی، زیرساخت‌ها و توانمندسازی. همچنین عوامل دیگری نیز وجود دارند که تاثیر منفی بر توسعه گردشگری عشایری گذاشته و باعث ایجاد محدودیت‌هایی در مسیر

جدول ۴ اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری عشایری

رتبه	عامل ایجابی	Mean Rank
۱	سرمایه فرهنگی و نمادین	9.72
۲	کنشگری دولت	9.61
۳	موانع اجتماعی	7.08
۴	بی توجهی به عشایر	6.72
۵	سرمایه اجتماعی	6.69
۶	موانع شناختی دانشی	6.64
۷	موانع فرهنگی	6.33
۸	موانع زیست محیطی	6.11
۹	توان اقتصادی	5.28
۱۰	توان محیطی	5.11
۱۱	توانمندی سازی	4.69
۱۲	زیرساخت‌ها	4.00

جدول ۵ اولویت بندی عوامل ایجابی توسعه گردشگری عشایری

رتبه	عامل ایجابی	Mean Rank
۱	سرمایه فرهنگی و نمادین	9.72
۲	کنشگری دولت	9.61
۳	سرمایه اجتماعی	6.69
۴	توانمندی اقتصادی	5.28
۵	توانمندی محیطی	5.11
۶	توانمندی سازی	4.69
۷	زیرساخت‌ها	4.00

جدول ۶ اولویت بندی عوامل سلبی توسعه گردشگری عشایری

رتبه	عامل ایجابی	Mean Rank
۱	موانع اجتماعی	7.08
۲	بی توجهی به عشایر	6.72
۳	موانع شناختی دانشی	6.64
۴	موانع فرهنگی	6.33
۵	موانع زیست محیطی	6.11

این نوع زندگی علاقمند نبوده و به یکجانشینی روی آورده‌اند و افرادی که شیوهی کوچ‌نشینی را ادامه می‌دهند، اغلب از اقشار مسن جامعهی عشایری هستند. همچنین تغییر شیوهی معیشت و از بین رفتن شیوهی کوچ گذشته و مواردی مثل کوچ با ماشین و تغییر سریع آب و هوا و حرکت از اقلیم گرم به اقلیم سرد در کمترین زمان ممکن باعث شده است که دام‌های عشایری در معرض بیماری‌های متعدد قرار بگیرند، از منظر گردشگری هم تغییر شیوهی معیشت، باعث کمتر شدن جذابیت شیوهی زندگی عشایر برای گردشگران می‌شود. عدم حمایت دولت و یا ضعف در اجرای برنامه‌های حمایتی دولت باعث بی‌اعتمادی عشایر به برنامه‌های حمایتی دولت شده است. این یافته همسو با یافته‌های رفیعی‌فر و قربانی و نیز عابدی سروستانی همسو است (Rafi Far & Qorbani Righ, 2008 & Abedi Sarvestani, 2015). برای مثال، می‌توان به عدم حمایت‌های مرتبط با بیمه دام‌ها، عدم دسترسی عشایر به بازارهای محصولات عشایری مثل لبنیات، گوشت، پشم و ... و نبود برنامه‌های حمایتی دولت در این زمینه اشاره کرد. همچنین سیاست‌های اسکان عشایر به صورت هدفمند توسط دولت یا ناخواسته و به اجبار از سوی خود جامعهی عشایری موجب شده است تا عشایر دست از کوچ برداشته و سیاست یکجانشینی را انتخاب نمایند.

از منظر شناختی باید گفت دو جامعهی گردشگران و عشایر مانند دو جزیره جدا از هم هستند. از یک طرف عدم شناخت گردشگران از کدهای اخلاقی، هنجارها و حساسیت‌های معیشت عشایری باعث بروز تنش بین گردشگران و عشایر و در برخی موارد به درگیری‌های فیزیکی منجر شده است. در این مورد، عدم وجود کنشگران مرزی آگاه (مردم محلی یا تولیدران) لطمه بسیار شدیدی به سیستم گردشگری عشایری در منطقه وارد آورده است. از طرف دیگر فقدان دانش عشایر (که البته تا حدودی هم معقول به نظر می‌رسد) در زمینهی

اولویت‌بندی عوامل نشان داد که از نظر خبرگان، سرمایه‌ی فرهنگی و نمادین با میانگین ۹,۷۲ و کنشگری دولت با میانگین ۹,۶۱ بیشترین نقش را در توسعهی گردشگری عشایری دارد و نقش زیرساخت‌ها نسبت به بقیه کمتر است. همچنین در بین عوامل سلبی، موانع اجتماعی شامل مسن بودن عشایر کوچنده و تغییر شیوهی معیشت مهمترین مانع در مسیر توسعهی گردشگری عشایری با میانگین ۷,۰۸ بوده و پس از آن سیاست‌های غلط دولت در رابطه با عشایر کوچنده و عدم حمایت از این قشر با میانگین ۶,۷۲ است.

۴ بحث

محوری‌ترین سوال این پژوهش، شناسایی عوامل موثر بر اقتصاد معیشتی و توسعهی گردشگری در مناطق عشایری بوده است. با بررسی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان می‌توان عوامل موثر در فرایند توسعهی گردشگری عشایری را در قالب عوامل ایجابی و عوامل سلبی تقسیم‌بندی نمود. عوامل سلبی شامل مجموعه عواملی است که در روند توسعهی گردشگری عشایری خلل ایجاد کرده و از جهات مختلف روند توسعه را در معرض بحران‌های جدی قرار خواهد داد. همچنین عوامل ایجابی مجموعه عواملی هستند که به‌عنوان یک عامل پیش‌برنده در روند توسعهی گردشگری عشایری تاثیر مثبتی خواهند گذاشت.

عوامل سلبی در پنج مقوله، فرهنگی، اجتماعی، زیست محیطی، شناختی - دانشی بی‌توجهی به عشایر تقسیم‌بندی شدند. از نظر جمعیت‌شناختی و روندهای اجتماعی، عواملی که می‌تواند باعث ناپایداری معیشت عشایری و به تبع آن باعث عدم توسعهی گردشگری عشایری شود، مسن بودن عشایر کوچنده و تغییر شیوهی معیشت است. این عامل با یافته‌های ضیائی و همکاران و نیز طهماسبی و همکاران همسو است (Ziaee et al, 2017 & Tahmasbi et al, 2015). به خاطر وجود جذابیت‌های زندگی شهری، جوانان عشایری دیگر به

است. در مصاحبه‌ها جامعه‌ی عشایری به این نکته تاکید داشتند. اکنون که گردشگری در مراحل اول توسعه‌ی خود است این پیامدهای منفی را به بار می‌آورد، پس در مراحل بعدی، پیامدهای منفی بیشتری گریبان‌گیر آنها خواهد شد.

عواملی که از دید خبرگان به توسعه‌ی گردشگری عشایری می‌تواند کمک نماید، در هفت مقوله تقسیم‌بندی شد. یکی از عوامل تاثیرگذار بر توسعه‌ی گردشگری عشایری سرمایه‌ی اجتماعی است. نقش سرمایه‌ی اجتماعی در ایجاد و توسعه‌ی گردشگری پایدار تاثیرگذار است. اجزای سرمایه‌ی اجتماعی که در پژوهش حاضر خبرگان به آن اشاره کرده‌اند در قالب روابط تعمیم‌یافته، اعتماد تعمیم‌یافته، تحمل و مدارای اجتماعی، امنیت و مشارکت نهادی طبقه‌بندی شدند. مدارای اجتماعی به معنی برخورد خوب با دیگران در محیط‌های عمومی و اجتماعی با پذیرش تفاوت‌های هر شخص است. این یافته با یافته چارون و روتستین و شاتز همسو است (Schatz, 2004, Charron & Rothstein, 2016)، برای توسعه‌ی گردشگری عشایری هم پذیرش تفاوت‌های میزبان و مهمان از جانب هر دو طرف ضروری است. البته نگارندگان معتقدند که مدارا، یکی از سطوح نازل پذیرش اجتماعی است و جامعه‌ی محلی باید به سمت «رواداری»^۱ که سطح اعلا‌ی ذهنی برای پذیرش تفاوت‌های فرهنگی است حرکت نمایند که البته زمان‌بر و پروسه‌محور است. داشتن روابط مناسب با افراد با فرهنگ‌های دیگر در سطح خرد و در سطح کلان و بین‌الملل داشتن روابط مناسب سیاسی با کشورهای دیگر توسعه‌ی گردشگری عشایری را تسهیل خواهد نمود. اعتماد تعمیم‌یافته به سطح اعتماد بین افراد ناشناخته به همدیگر اشاره دارد. این عامل همسو با یافته مینیسی و عبدکریم است

شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه مانند گردشگری و عدم برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه از طرف دولت باعث شده است تا عشایر از این قابلیت جذاب خود بهره‌ای نبرند. از منظر فرهنگی، با از بین رفتن نظام سیاسی عشایر، نسبت به گذشته انسجام عشایر کمتر شده و همکاری و تعامل کمتری با همدیگر دارند. همچنین با ارتباطاتی که جامعه‌ی عشایری با شهر و نیز گردشگران داشته‌اند، بسیاری از ویژگی‌های الگوی معیشت شهری را پذیرفته و در نتیجه، بسیاری از مولفه‌های فرهنگی معیشت عشایری که در گذشته وجود داشته در معرض نابودی قرار گرفته است. این عدم انسجام و همکاری در زمینه‌ی گردشگری هم باعث شده است تا پیشبرد برنامه‌های گردشگری در این مناطق با موانع جدی مواجه شود.

از نظر زیست‌محیطی، تغییر کاربری مراتع و تبدیل آنها به زمین کشاورزی باعث محدود شدن مراتع و از بین رفتن چشم‌اندازهای طبیعی شده است. این یافته با یافته ضیاء توانا و توکلی همسو است (Zia Tavana & Tavakkoli, 2008). محدود شدن مراتع باعث می‌شود که به قول فردریک راتزل، فضای حیاتی جامعه‌ی عشایر محدود و محدودتر شده و عشایر در تامین علوفه دام‌ها دچار مشکل شده و مجبور به نگهداری دام‌ها در آغل و خرید علوفه شوند که باعث می‌شود هزینه‌ی زندگی در این مناطق بالا برود. همچنین رانندگی‌های خارج از جاده (که بخشی از آن به خاطر نبود برنامه‌ریزی دولت برای معین نمودن مسیرهای جاده‌ای است) و زباله‌های رها شده در طبیعت باعث وارد آمدن خسارت به مراتع و دام‌های عشایری گردیده و در مواردی خوردن پلاستیک‌های رها شده در طبیعت باعث تلف شدن دام‌های عشایر می‌شود که پیامد آن بدبینی جامعه‌ی عشایری به توسعه‌ی گردشگری

۱. در مدارا، فرد به اجبار و از روی فشار محیطی، برخی مسائل را می‌پذیرد اما در رواداری،

وجود تفاوت در نگرش‌ها، نحوه پوشش و ... امری طبیعی و عادی است و فرد معتقد است که

دیدگاه‌ها و نظرات دیگران محترم است.

به خاطر برف و باران تخریب می‌گردد که باید مرمت‌های لازم به طور مرتب صورت پذیرد. همچنین استفاده از تکنولوژی‌های جدید و انرژی‌های نو مثل انرژی نور خورشید باعث تسهیل در این زمینه خواهد شد و در نهایت در مباحث مربوط به زیرساخت مشکلات مربوط به مسایل سلامتی و بهداشت هم باید در اولویت قرار بگیرد. چون بدون وجود بهداشت مناسب، روند توسعه گردشگری با مشکل مواجه خواهد شد. به این دلیل که گردشگران علاقه‌مند به گردشگری عشایری، افرادی هستند که از شهرهای بزرگ به مقصدهای گردشگری عشایری سفر می‌کنند و حساسیت‌های بهداشتی خاص خود را دارا هستند و در صورت وجود موارد بهداشتی منفی، قطعاً از طریق تبلیغات دهان به دهان منفی، ادامه روند توسعه گردشگری را متاثر خواهند ساخت.

تمامی موارد تاثیرگذار بر گردشگری عشایری بدون کنشگری دولت به سرانجامی نخواهد رسید. بنابراین برای اینکه از این قابلیت‌ها در راستای توسعه گردشگری استفاده نمود باید دولت حمایت‌های لازم را انجام دهد. این حمایت‌ها می‌تواند هم شامل جنبه‌های مالی مثل برنامه‌های حمایتی برای معیشت عشایر و توسعه گردشگری عشایری باشد و هم برنامه‌های دیگر مثل تبلیغات و بازاریابی را شامل شود. چون که جامعه عشایری و کسب و کارهای کوچک که در این زمینه فعال هستند دانش لازم و توان مالی مورد نیاز برای انجام برنامه‌های بازاریابی را ندارند و باید این امر بر عهده دولت گذاشته شود. علاوه بر این موارد، توسعه گردشگری عشایری نیازمند مستندسازی جذابیت‌های معیشت عشایری و فرهنگ‌سازی جامعه عشایری برای توسعه گردشگری به عنوان گزینه‌ی معیشتی مکمل این جامعه است. البته باید گفت، افرادی که در سیستم گردشگری عشایری دخیل هستند اگر از مزایای گردشگری ذینفع نشوند، با هر نوع آموزش و فرهنگ‌سازی، متاثر نخواهند شد از این رو، یکی از اصول سیستم‌سازی مطلوب در

(Miniesy & AbdelKarim, 2021) و هر چقدر این اعتماد بیشتر باشد باعث خواهد شد تا گردشگران به کیفیت خدمات عشایر اعتماد داشته و در مقابل جامعه عشایری هم از اثرات مثبت گردشگری بر معیشت خود مطمئن باشند. برای توسعه گردشگری، احساس امنیت مالی و جانی از جانب جامعه میزبان و گردشگران حائز اهمیت است. طبق نظر پوتنام اشکال مختلف سرمایه‌ی اجتماعی به اعتماد مردم به همدیگر منجر شده و هرچقدر میزان گستردگی روابط برون گروهی بیشتر شود بر میزان اعتماد افزوده خواهد شد. تحقیقات پوتنام، یافته فوق را پشتیبانی می‌کند (Putnam, 2002). بنابراین توسعه گردشگری نیازمند اعتماد به همدیگر در سطح خرد و اعتماد به نظام سیاسی حاکم در سطح کلان است. همچنین نهادهای غیر دولتی در نقش تسهیلگر از طریق آگاهی بخشی و ارائه‌ی آموزش‌های لازم به جامعه محلی در راستای توسعه گردشگری عشایری می‌توانند موثر واقع شوند.

برای اینکه جامعه عشایری از قابلیت‌های گردشگری بعنوان گزینه مکمل اقتصادی در راستای معیشت پایدار استفاده نمایند باید جامعه عشایری توانمند گردد. این یافته با تحقیقات و یافته‌های (Abou-Shouk et al, 2021, Knight & Cottrell, 2016) تقویت می‌گردد. این کار از طریق آگاهی بخشی و آموزش جامعه عشایری و تولیدرها امکان‌پذیر است. همچنین لازم است که در این زمینه از افراد تحصیل کرده و متخصصان عشایری که مستعد و علاقمند فعالیت در زمینه گردشگری هستند، استفاده کرد. البته باید به این نکته مهم و محوری توجه نمود که جامعه عشایری باید میل به مشارکت در زمینه‌های مرتبط به گردشگری داشته باشند والا توانمندسازی به صورت تحمیلی و اجباری، حاصلی در بر نخواهد داشت.

علاوه بر این، برای توسعه گردشگری عشایری ایجاد زیرساخت‌های لازم امری ضروری است. جاده‌های دسترسی به مناطق عشایرنشین هر سال

گردشگری، مشارکت همه جانبه‌ی ذینفعان و سپس فرهنگ‌سازی یا آموزش است.

۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

معیشت عشایر در سال‌های اخیر تحت تاثیر عوامل درونی و بیرونی به سمت ناپایداری پیش رفته است و این ناپایداری را در رابطه با کاهش تعداد عشایر کوچ‌رو نسبت به گذشته در مناطق عشایرنشین به خوبی عیان و آشکار است. افزایش هزینه‌ها به دلایل مختلف از جمله خشکسالی، تغییر کاربری مراتع و ... باعث وارد آمدن فشار به اقتصاد تک محصولی عشایر شاهسون شده است. در حالی که، شیوه معیشت عشایر شاهسون و همزیستی با طبیعت، می‌تواند با ترکیب جذابیت‌های فرهنگی عشایر همراه با جذابیت‌های طبیعی زیست بوم‌های عشایری، مقصدی جذاب برای گردشگرانی باشد که به دنبال تجربه و فعالیت‌های متفاوت و متضاد زندگی روزمره خود در خارج از شهرها هستند و از کوچکترین فرصت‌ها برای فرار از شهرها و پناه بردن به دامان طبیعت استفاده نمایند. بنابراین، یکی از راهکارها برای تقویت و پایدار نمودن این سیستم، تنوع بخشی به الگوی معیشت عشایری و گذر از الگوی معیشت تک محصولی از طریق توسعه گردشگری عشایری است. با این حال توسعه گردشگری عشایری چالش‌ها و ضرورت‌های مخصوص بخود را دارد و مثل هر برنامه توسعه‌ای دیگر نیازمند شناخت پیشران‌های توسعه و نیز عوامل بازدارنده است که در این پژوهش از طریق مصاحبه با خبرگان معیشت عشایری و گردشگری عشایری به آن پرداخته شد و عوامل ایجابی و سلبی توسعه گردشگری در این منطقه مورد شناسایی قرار گرفتند.

در یک جمع‌بندی کلی باید گفت، بهبود اقتصاد معیشتی و توسعه گردشگری در مناطق عشایری در گرو توجه به عوامل مختلف سبلی و ایجابی است.

یکی از مهم‌ترین نکات کنشگری دولت در بهبود اقتصاد معیشتی و توسعه گردشگری است. قطعاً در کشوری مثل ایران، هیچ برنامه‌ای بدون حضور دولت تحقق نخواهد یافت. البته این به آن مفهوم نیست که دولت تمام روند گردشگری را مدیریت نماید، بلکه نقش دولت تسهیل شرایط و فراهم آوردن زیرساخت‌های مورد نیاز است. از طرف دیگر، نقش سرمایه‌ی اجتماعی به مثابه عنصر قوام دهنده به ارتباطات اجتماعی نقش کلیدی و محوری دارد و در ارتباط با آن سرمایه‌ی نمادین مطرح می‌گردد که توسعه‌ی فعالیت‌های کارافرینانه را تقویت خواهد کرد. توانمندسازی عنصر کلیدی است که در ارتباط با کنشگران مرزی (کسانی که نقش واسط و میانجی میان جامعه‌ی محلی، گردشگران و مسئولان بازی می‌کند) و سرمایه‌ی نمادین، مفهوم پیدا می‌کند. از سوی دیگر، دارا بودن منابع و توان‌های محیطی، مزیت رقابتی به این منطقه بخشیده است که عناصر پیش‌گفته باید این منابع را در راستای توسعه گردشگری، فعال سازند.

در خصوص موانع توسعه گردشگری و بهبود اقتصاد معیشتی، باید گفت که موانع شناختی و فرهنگی- اجتماعی نقش محوری در عدم توسعه گردشگری این منطقه ایفا می‌کنند. عدم شناخت درست گردشگران و جامعه‌ی محلی نسبت به هم دیگر، به پیامدهای منفی منجر شده و موجبات رکود و رخوت سیستم گردشگری را فراهم ساخته است. موانع زیست‌محیطی توسعه گردشگری هم از فقدان دانش جامعه‌ی گردشگران نسبت شرایط زیست‌محیطی جامعه‌ی عشایری نشئت می‌گیرد که کنشگری فعالان زیست محیطی و سازمان‌های غیر انتفاعی را می‌طلبد. البته باید توجه داشت که برطرف نمودن مسائل فرهنگی و اجتماعی، امری فرایندی و پروسه محور است و به تغییرات ذهنی افراد مرتبط است که با حل این مسائل، سایر موانع مانند عدم توجه به عشایر رفع خواهد شد.

منابع

- Abdollahi, M. *Nomadic settlement and their social development in Iran (Case study of Ali Nazar clan in Ilam province)*, Journal of Social Science, 32, pp. 19-53. (In Persian).
- [Abedi Sarvestani, A.](#) *Investigating Outdate Spring Migration among Nomads of Fars Province*, Journal of Geographical Researches, 115(4), pp. 27-42. (In Persian).
- Abou – Shouk, M, A. Mannaa, M, T. Elbaz, A, M. (2021). *Women's empowerment and tourism development: A cross-country study*, Journal of Tourism Management Perspectives, 37: 1-11.
- Akbari, A., Mizban, M. (2005). *An Introduction to Recognizing the Characteristics of the Population and Nomadic Communities of Iran*, Journals of National Studies, 5(1), pp. 9-42. (In Persian).
- [Akbarian Ronizi, S. R.](#) (2016). *Assessment of tourism sustainability in tourism target villages (Case study: Sepidan County)*, Journal of Rural Research, 7 (1), pp. 167-193.
- Altinay, L., and Paraskevas, A.(2008). *Planning research in hospitality and tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Amanollahi, B. S. (2005). *The decline of Nomadism in Iran: the Coexistence of Tribes and Nomads*, Journals of National Studies, 5(1), pp. 183-155. (In Persian).
- Butler, R. Hinch, T. (2007). *Tourism and Indigenous Peoples: Issues and Implications*, Published by Elsevier Ltd. London, Great Britain.
- Charron, N. Rothstein, B. (2016). *Does education lead to higher generalized trust? The importance of quality of government*, [International Journal of Educational Development](#), 50: 59-73.
- Danaee Fard, H. Emami, S. M. (2007). *Qualitative research strategies, reflection on data-based Grounded Theory*, Journal of Strategic Thoughts, 1 (2), pp. 69-97.
- Dogra, R. Gupta, A. (2012). *Barriers to Community Participation in Tourism Development: Empirical Evidence from a Rural Destination*, South Asian Journal of Tourism and Heritage, 5(1): 129-142.
- Dwyer, Larry; Gill, Alison; & Seetaram, Neelu. (2012). *Handbook of Research Methods in Tourism: Quantitative and Qualitative Approaches*. Published by Edward Elgar.
- [Jomehpor, M.](#) (2017). *The Relationship between the Government and the Rural Community in the Age of Modernization; A Review of Development Policy of the Rural Community in Iran*, Journal of Social Science, 23 (75), pp. 37-69. (In Persian).
- Hosainzadeh, A. H. Idar, N. Saki, M. (2011). *Sustainable development of nomads*, Journal of Tribes Nomads, 1 (1), pp. 53-86. (In Persian).
- IpKin Anthony Wong, I. A. Junhua Mac, J Xiling Xionga (2020) *Touristic experience at a nomadic sporting event: Craving cultural connection, sacredness, authenticity, and nostalgia*, Journal of Hospitality and

- Tourism Management 44 (2020) 70-78.
- Karimzadeh, H. Ghanbari, A. Hasemi Amin. S. *Investigating the effect of dimensions of pleasure on tourism behavioral intention in rural and nomadic areas in Kaleybar city*, Journal of Tourism Planning and Development, 10 (36): 73-97. (In Persian).
- Knight, D, W. Cottrell, S, P. (2016). *Evaluating tourism-linked empowerment in Cuzco, Peru*, Annals of Tourism Research, 56: 32-47.
- Lee, C. Hallak, R. (2020). *Investigating the effects of offline and online social capital on tourism SME performance: A mixed-methods study of New Zealand entrepreneurs*, Journal of [Tourism Management](#), 80: 1-14.
- Lisa Lindawati, L. Damayanti, A. Dinda Hermiranti Putri, D. (2021) *The Potential of Community-Based Nomadic Tourism Development: Insight from Three Case Study in Yogyakarta*, Journal Pemberdayaan Masyarakat: Media Pemikiran dan Dakwah Pembangunan, 5 (1): 139-168, doi: 10.14421/jpm.2021.051-06.
- Miniesy, R. S. AbdelKarim, M (2021). *Generalized Trust and Economic Growth: The Nexus in MENA Countries*, Journal of Economies. , 39: 1-22.
- Mahadewi, N. (2019). *Nomadic Tourism, Education Tourism, Digital Tourism and Event Tourism for Sustainable Tourism*, Journal of Adv. Research in Dynamical & Control Systems, 11 (11): 360-367.
- Papoli Yazdi, M. H. Saghaee, M, (2014). *Tourism Nature and Concepts*, Samt, Tehran.
- Putnam, R. (2002). *Democracy in Flux: Social Capital in Contemporary societies*. New York: Oxford University Press.
- Quaglione, D. Crociata, A. Agovino, M. Iaia, L. (2020). *Cultural capital and online purchase of tourism services*, Annals of Tourism Research, 80: 1-11.
- Roknedin Eftekhari, A. Pour Taheri, M. Aqa Mohammadi, M. (2011). *The role of tourism sample areas in the development of nomadic areas (Case study: Alvand tourism sample area of Hamadan city)*, Journal of Tourism and Development, 1 (1), pp. 59-75. (In Persian).
- Rafi Far, J. Qorbani Righ, R. (2007). *Cultural changes from migration to settlement (a case study of tribalism over three generations)*, Journal of Social Science, 31, pp. 57-82. (In Persian).
- Safi Nezhad, J. (2005). *The social structure of Iranian nomads*, Journals of National Studies, 5(1), pp. 31-79. (In Persian).
- Seidayi, S. E. (2010). *The vision of the nomadic community of Iran in the next 20 years*, Journal of Applied researches in Geographical Sciences, 12. pp. 147-166. (In Persian).
- Tabibi, H. (2016). *Fundamentals of Sociology and Anthropology of Tribes and Nomads*, Samt, Tehran. (In Persian).
- Tahmasbi, S. Badri, S. A. Rezvani, M. R. (2016). *The Trend of Residential-Livelihood Changes in Nomadic*

- Ecosystems with Environmental Sustainability Approach (Case Study: Farsimadan Tribe Ecosystem, Fars Province), *Journals of Geography and Sustainability of Environment*, 5 (4): 65-86. (In Persian).
- Ryan, C. Trauer, B. (2005). *Visitor experiences of indigenous tourism – introduction. In Indigenous Tourism. The Commodification and Management of Culture.* Oxford Elsevier Press.
- Saunders, M. Lewis, P. & Thornhill, A. (2019). *Research Methods for Business students (5th ed.)*. Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.
- Schatz, m. c. s. (2004). *Social Tolerance and Social Civility: Key Elements for Transitioning Democratic Countries*, *Journal of Comparative Social Welfare*, 1: 23-3.
- Tahmasebi, A. (2012). *Pastoralism under Pressure: Vulnerability of Pastoral Nomads to Multiple Socio-political and Climate Stresses – The Shahsevan of Northwest Iran* Dissertation, zur, Erlangung des Doktorgrades (Dr. rer. nat.) der, Mathematisch-Naturwissenschaftlichen Fakultät Der, Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn.
- Tillotson, M, D. (2013). *Indigenous Capitalism through Tourism?: A Case Study of Economic Development in Native Southeast Alaska*, A thesis Submitted in Partial fulfillment of the requirements for the degree of, Master of Marine Affairs, University of Washington .
- Verma, S. Murdia, M. (2017). *Highlighting Tribal Tourism Potentials of Southern Rajasthan*, *International Journal of Management & Social Sciences* 6(1): 384-390.
- Yang, L. Wall, G. (2009). *Ethnic tourism: A framework and an application*, *Journal of Tourism Management* 30: 559-570.
- Zhao, W. Charlotte, M. (2011). *Social capital and tourism entrepreneurship*, [*Annals of Tourism Research*](#), 38 (4): 70-93
- Zhuang, L. Taylor, T. Beirman, D. Darcy, S. (2017). *Socially sustainable ethnic tourism: a comparative study of two Hakka communities in China*. *Journal of Tourism Recreation Research*, 42 (4): 467-483.
- Zia Tavana, M. H. Tavakkoli, J. (2007). *Nomadic settlement and rangeland destruction in Chahar Mahal Bakhtiari: A case study of Sharmak, Chelgard and Lashtar nomadic settlements*, *Journal of Rural and Development*, 10 (2), pp. 32-64. (In Persian).
- Ziaee, M. Faghihi, A. H. Jome Pour, M. Shekari, F. (2017). *A Framework for Livelihood Resilience of Nomadic Communities (A Case Study in Qashqai Tribe)*, *Journals of Iranian Academy of Management science*, 12 (47). PP. 31-56. (In Persian).